

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1974

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΦΡΟΥΝΤ

(Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΑΘΟΥΣ)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ Κ. ΙΩΑΝ. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ βάθος νοεῖται κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴν ἐπιφάνεια. Ψυχολογία λοιπὸν τοῦ βάθους εἶναι ἐκείνη ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ ἐκεῖνα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἄμεσα προσιτὰ εἰς τὸ συνειδέναι. Ἐξ ἄλλου ὁμως τὰ φαινόμενα αὐτά, τόσον γιὰ τὴν ψυχικὴ ζωὴ, ὅσον καὶ γιὰ τὴν ὅλη συμπεριφορὰν ἐνὸς ὑποκειμένου, ἔχουν, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ρυθμιστικὸ χαρακτήρα. Εἶδη ψυχικῶν φαινομένων μὴ συνειδητὰ ἢ ὑποσυνειδητὰ εἶχε ἐπισημάνει ἢ ἀνθρωπίνῃ ψυχικῇ πεῖρα ἀπὸ παλιά. Προπαντὸς ὁμως ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι εἶχαν σταματήσῃ μὲ τὴν προσοχὴν τους ἐπάνω σ' αὐτὰ στὰ ὁποῖα καὶ ἔδωκαν διάφορα ὀνόματα. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὸν τρόπον τοῦ διεπίστωσε πὼς ὑπάρχουν παράγοντες ψυχικῆς ζωῆς μὴ συνειδητοὶ ἢ συγκαλυμμένοι. Οἱ διαπιστώσεις ὁμως αὐτὲς εἶχαν τὸ χαρακτήρα τῆς ὑποψίας ἢ τῆς ἀπλῆς ὑποθέσεως. Πειραματικῶς ὁ ἄνθρωπος ἐβεβαιώθη πολὺ ἀργὰ γιὰ τοὺς μὴ συνειδητοὺς αὐτοὺς παράγοντες τῆς ψυχικῆς του ζωῆς. Ἡ μελέτη τῶν φαινομένων τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὸν καταστάσεων ἀπεκάλυψε εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὰ τὰ μὴ συνειδητὰ στοιχεῖα τῆς ψυχικῆς του ζωῆς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1880 ὁ Βιεννέζος ἰατρὸς Josef Breuer εἶχε εἰς τὴν ἰατρικὴν του πελατεία μία νέα κοπέλλα, ἢ ὁποία ἔπασχε ἀπὸ ὕστερία καὶ μάλιστα βαρείας μορφῆς. Ἡ ὕστερία χαρακτηρίζεται ὡς νευρικὴ ἀσθένεια, συνοδευομένη τόσον ἀπὸ ψυχικά, ὅσον καὶ ἀπὸ σωματικὰ συμπτώματα. Συνάμα ὁμως τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ ἰατρὸς δὲν ἤμπορεῖ νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὑπάρχουν σωματικὰ αἷτια τῆς

ἀσθενείας αὐτῆς. Τὰ συμπτώματα πού παρουσίαζε ἢ νεαρὰ ἀσθενῆς τοῦ ἱατροῦ Breuer ἦταν διαταραχῆς εἰς τὴν ὄραση καὶ εἰς τὴν ὁμιλία, παραλύσεις μελῶν τοῦ σώματος καὶ καταστάσεις πνευματικῆς συγχύσεως. Ἡ πάσχουσα δὲν ἦταν βεβαίως σὲ θέση νὰ ἐξηγήσῃ ἢ νὰ δώσῃ ἔστω κάποια νύξη στὸν ἱατρὸ περὶ τοῦ πῶς τῆς ἐγεννήθησαν ὅλα αὐτὰ τὰ τυραννικὰ συμπτώματα. Ὁ Breuer ἐφῆρμοσε τότε τὴ μέθοδο τῆς ὑπνώσεως στὴν ἀσθενῆ του καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπνώσεως μὲ διάφορα ἐρωτήματα πρὸς τὴν ἀσθενῆ ἀπέδειξε ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφυπνίσῃ τὴ μνήμη της, ὥστε αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ νὰ πλησιάσῃ μέσα της τὰ συγκεκαλυμμένα ψυχικὰ βιώματα, τὰ ὁποῖα ἦταν τὰ αἷτια τῆς ὑστερίας αὐτῆς. Διεπίστωσε λοιπὸν ὅτι ἡ πάσχουσα εἶχε περάσει ἀπὸ μιὰ σκληρὴ δοκιμασία, γιατί ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ φροντίξῃ μόνῃ της τὸν ἐτοιμοθάνατο πατέρα της. Κατὰ τὸ διάστημα λοιπὸν αὐτῆς τῆς δοκιμασίας ἔζησε ἡ πάσχουσα καταστάσεις βαρεῖς, ἐδοκίμασε ἔντονα καὶ καταθλιπτικὰ συναισθήματα καὶ γενικῶς βιώματα, τὰ ὁποῖα ὁμως ἀναγκαζόταν ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ τὰ καταπιέξῃ μέσα της. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλην αὐτὴ τὴν κατάστασιν μὲ τὴν παράλληλη ἐμφάνισιν τῶν συμπτωμάτων τῆς ὑστερίας τὴν ἐλησμόνησε τελείως, δηλαδὴ ἐλησμόνησε τὰ βιώματα αὐτὰ πού ἀναγκαζόταν νὰ καταπιέξῃ μέσα της. Τὸ καταπληκτικὸ λοιπὸν ἀποτέλεσμα πού ἐπέτυχε ὁ Breuer μὲ τὴν ὑπνωσὴν ἦταν ὅτι ἡ πάσχουσα κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς ὑπνώσεως ἐθυμήθηκε ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ἐφανέρωσε ἢ μᾶλλον τὰ ὁμολόγησε τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου μὲ τίς ἐρωτήσεις τοῦ ἱατροῦ. Ἡ ἀποδέσμευσιν τῶν παλαιῶν βιωμάτων ἀπὸ τὴν καταπίεσιν ἐξηφάνισε τὰ συμπτώματα τῆς ὑστερίας. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔφερε εἰς φῶς ποῖα ἦταν ἡ αἰτία τῆς ὑστερίας. Αἰτία τῆς ἀρρώστιας αὐτῆς ἦταν τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀνάμνησιν τῶν σκληρῶν βιωμάτων μαζὶ μὲ τὰ ἀντίστοιχα συναισθήματα εἶχε, ἄς ποῦμε ἔτσι, ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς συνειδήσεως καὶ εἶχε φυλακισθῆ στὸ βάθος αὐτῆς, δηλαδὴ τὰ συναισθήματα αὐτὰ εἶχαν περιορισθῆ καὶ ἀπωθηθῆ στὸ ὑποσυνείδητο. Ἡ ὅλη διαδικασίαν τῆς θεραπείας τὴν ὁποίαν ἀκολούθησε ὁ Breuer ἦταν νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς συνειδήσεως τῆς ἀσθενοῦς τὰ νοσογόνα βιώματα καὶ συνάμα νὰ ἀποδεσμεύσῃ τὰ συναισθήματα πού τὰ συνόδευαν, ὅταν ζοῦσε τὰ βιώματα ἢ ἀσθενῆς, καὶ νὰ τὰ ἀφήσῃ νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐλεύθερα. Τὴ μέθοδον αὐτὴν τῆς θεραπείας ὁ Breuer τὴν ὀνόμασε *κα θ α ρ τ ι κ ῆ*.

Τὸ γεγονός τοῦτο ὁ Breuer τὸ ἀφηγήθηκε στὸν Sigmund Freud (1856 - 1939), ὁ ὁποῖος ἦταν τότε περίπου 25 ἐτῶν. Ὅπως ἦταν φυσικὸ ὁ Freud ἔδειξε μὲγάλον ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλη τὴν διαδικασίαν τῆς ὑπνώσεως πού ἐφῆρμοσε ὁ Breuer. Ἐπειτα ὁ Freud ἐπῆγε εἰς τὴν Γαλλίαν γιὰ ἐδρύτερες σπουδὰς εἰς τὴν περίφημον σχολὴν τοῦ Nancy, ὅπου ἄκουσε τοὺς Charcot καὶ Bernheim καὶ ἐμελέτησε εἰδικῶς τὸ φαινόμενον τῆς ὑπνώσεως. Διεπίστωσε ὁμως ὅτι μὲ τὴν μέθοδον τῆς ἀπλῆς ὑποβολῆς

πὸ ἐφήρμοξε ἢ σχολή τοῦ Nancy τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν πενιχρά. Τοῦτο τὸν παρεκίνησε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν καθαρτικὴ μέθοδο τοῦ Breuer καὶ νὰ συνεργασθῆ μαζί του. Στὰ 1895 μάλιστα ὁ Breuer καὶ ὁ Freud ἐξέδωκαν ἓνα βιβλίο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς εἰσαγωγὴ στὴν ψυχανάλυση μὲ τὸν τίτλο «Ἐρευνες περὶ ὑστερίας». Προσωπικὲς ὅμως ἀντιθέσεις καὶ διαφορὲς γνωμῶν μεταξὺ τῶν δύο συγγραφέων διέκοψαν τὴν περαιτέρω συνεργασία, ἢ ὁποία ἄλλωστε εἶχε διαταραχθῆ καὶ προτοῦ ἀκόμα ἐκδοθῆ τὸ βιβλίο.

Ἐν τῷ Freud, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ ἄρχισε νὰ ἐργάζεται ἀνεξάρτητα, ἐγκατέλειπε τὴν ὑπνωση ὡς θεραπευτικὴ διαδικασία, ἀν καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ἐξαιρετικὴ της συμβολὴ στὴν ψυχοθεραπεία. Ἡ ὑπνωση διεύρυνε τὸ πεδίον τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἔφερε σὲ φῶς τὴ γνώση καταστάσεων πὸ ἦταν ἄγνωστες κατὰ τὴν ἐγρήγορη. Τοῦτο ἦταν πράγματι ἓνα μεγάλο ἐπίτευγμα, διότι ἀνοιξε τὸν σκοτεινὸ ἐκεῖνο θάλαμο τοῦ συνειδέου, ὅπου οἱ ἀσθενεῖς εἶχον ἐγκλείσει φοβερὰ βιώματα εἰς τὴν ζωὴν των, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον μεταβληθῆ σὲ «δαίμονες» πὸ τοὺς τυραννοῦσαν.

Δύο λόγοι ἀνάγκασαν τὸν Freud νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὑπνωση ὡς μέθοδο θεραπείας. Ὁ ἓνας ἦταν τὸ γεγονὸς ὅτι παρουσιάζονταν ἀπροσδόκητες καὶ ἀνεξέλεγκτες περιπλοκές, σχετιζόμενες μάλιστα μὲ τὴ συναισθηματικὴ ζωὴ τοῦ ὑπνωτιζομένου καὶ τοῦ ὑπνωτιστοῦ. Ὁ ἄλλος λόγος ἦταν ὅτι πολλοὶ ἀσθενεῖς δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ὑπνωτισθοῦν. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Freud δὲν περιορίσθη μόνον στοὺς ὑστερικούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι εὐκολώτερα προσιτοὶ στὴν ὑπνωση, ἀλλὰ ἀπλώθηκε σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς («νευροπαθείας»). Ὁ σκοπὸς λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἔθεσε τώρα ὁ Freud ἦταν νὰ ἐπινοήσῃ, ἀν εἶναι δυνατόν, μία μέθοδο, ἢ ὁποία νὰ ἀνακαλῆ στὴ μνήμη ὅλα τὰ ἀπολιθώματα τῆς ψυχικῆς ζωῆς, δηλαδὴ τὰ λησμονημένα βιώματα. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ σκοπὸς τοῦ Freud ἦταν νὰ ἐπινοήσῃ μία μέθοδο, ἢ ὁποία νὰ συνειδητοποιῆ τὰ μὴ συνειδητὰ ἢ τὰ ὑποσυνειδήτητα γεγονότα, καὶ τοῦτο δίχως νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν ὑπνωση. Τὸ εὔρημα τοῦ Freud θὰ ἔλεγε ὅτι εἶχε περισσότερον ἀνθρωπιστικὸ χαρακτῆρα, γιατί ὁ Freud ἐστήριξε τὴ μέθοδό του στὴν πεποίθησι, ὅτι ἔπρεπε νὰ πλησιάσῃ τὸν ἀσθενῆ, ὡσὰν αὐτὸς νὰ ἦταν ὑγιής, τὸν ἀνώμαλον ψυχικῶς ἄνθρωπον, ὡσὰν αὐτὸς νὰ ἦταν ὁμαλός. Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πρωτοτυπία τοῦ Freud καὶ ἐδῶ ἐγκεῖται ὁ ἀνθρωπισμὸς τῆς μεθόδου του, τὴν ὁποῖαν ὅμως πολλοὶ ὁπαδοὶ του ἀντέστρεψαν καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσουν τὸ ὁμαλὸ ἀπ' τὸ ἀνώμαλο. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαστροφὴ τῆς θεωρίας τοῦ Freud.

Τὸ αἶτημα ὅμως πὸν ἔθεσε μὲ τὴ μέθοδό του ὁ Freud ἐφαίνονταν ἀκατόρθωτο καὶ θὰ ἔλεγε κανεὶς δίχως ἐλπίδα νὰ πραγματοποιθῆ. Ποῖο ἦταν τὸ αἶτημα; ἦταν τὸ παράδοξο: «Νὰ μάλῃ κανεὶς ἀπὸ ἓναν ψυχικῶς ἀσθενῆ κάτι πὸν δὲν τὸ ΠΑΑ 1974

ἐγνώριζε οὐτε ὁ ἴδιος ὁ ἀσθενής). Καὶ ἐδῶ ὁμως ἐβοήθησε τὸν Freud ἢ πείρα πὸν εἶχε ἀποκτήσει ἀπὸ τὸν Bernheim στὸ Nancy. Συνήθως ὁ ἀσθενής, ὁ ὁποῖος ἀφυπνίζεται ἀπὸ μιὰ βαθεῖα ὑπνωση, δὲν θυμᾶται τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ἔζησε κατὰ τὴν ὑπνωση. Ὁ Bernheim ὁμως ἦταν πεπεισμένος ὅτι εἶναι δυνατὸν ὁποσδήποτε καὶ κατὰ τὴν ἐργήγορησιν τοῦ ἀσθενοῦς νὰ ἀφυπνίσῃ κανεὶς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ὑπνώσεως. Τὰ πράγματα ὁμως ἐφαίνονταν νὰ διαφεύδουν αὐτὴν τὴν πεποιθήσιν τοῦ Bernheim, γιὰτί ὅλοι οἱ ἀφυπνιζόμενοι ἀσθενεῖς ἐδήλωναν ὅτι δὲν θυμοῦνται τίποτε ἀπὸ τὰ βιώματα πὸν εἶχαν κατὰ τὴν ὑπνωση. Καὶ ὁμως ὁ Bernheim ἐπέμεινε, παρακινούσας τοὺς ἀσθενεῖς καὶ συνάμα τοὺς ἐβεβαίωσε μὲ πειστικότητα ὅτι ἀσφαλῶς μποροῦν νὰ θυμηθοῦν πράγματα πὸν ἔζησαν κατὰ τὴν ὑπνωση. Ὁ Freud ἐντυπωσιάσθηκε πολὺ, ὅταν παρατήρησε ὅτι ὁ Bernheim κατόρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ πὸν ἐπίστευε, δηλαδὴ νὰ θυμηθοῦν οἱ ἀσθενεῖς πράγματα πὸν ἔζησαν κατὰ τὴν ὑπνωση. Ὡστε μετὰ τὸν Breuer ὁ δεύτερος διδάσκαλος τοῦ Freud εἶναι ὁ Bernheim. Θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι ὁ δεύτερος ἐπιστημονικὸς χορηγός, ἂν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς δὲν ἐπέιραζε τοὺς φανατικὸς ὁπαδοὺς τοῦ Freud, οἱ ὁποῖοι ὁμως δὲν εἶναι καὶ οἱ καλύτεροι φίλοι του. Τοῦτο ἰσχύει γιὰ ὅλους τοὺς ὁπαδοὺς ὄλων τῶν ἡγετῶν. Οἱ φανατικοὶ ὁπαδοὶ εἶναι πάντοτε οἱ ἐχθροὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἡγετῶν, γιὰτί ὁ φανατισμὸς εἶναι ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀλήθειας.

Ὁ Freud ἄρχισε κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Bernheim νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν ἴδια μέθοδον στοὺς ἀσθενεῖς του. Ἄνοιγε διάλογον μαζί τους χωρὶς νὰ τοὺς ὑπνωτίξῃ καὶ προσπαθοῦσε νὰ εἰσχωρήσῃ στὸ ἐσωτερικόν τους γιὰ νὰ τοὺς κινήσῃ τὴ μνήμην καὶ νὰ τὴν κάμῃ νὰ πλησιάσῃ τὰ συμπτώματα μὲ τὴν αἰτία. Ἡ κύρια προσπάθειά του ἦταν νὰ τοὺς πείσῃ καὶ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ ὅτι γνωρίζουν τὰ πράγματα καὶ πρέπει νὰ προσπαθήσουν νὰ τὰ θυμηθοῦν. Τοὺς ἔλεγε ἀκόμη ὅτι, ἂν προσπαθήσουν, θὰ τὸ θυμηθοῦν τὴ στιγμὴ πὸν ἐκεῖνος θὰ βάλῃ τὸ χέρι του ἐπάνω στὸ μέτωπόν του. Πολλὰς φορὰς τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν θετικόν. Ὁ Freud ἐμάθαινε ὅτι ἦταν ἀναγκαῖον γιὰ νὰ εὕρῃ τὸ σύνδεσμον μεταξὺ συμπτωμάτων καὶ τῶν λησμονημένων, ἀπωθημένων βιωμάτων, τὰ ὁποῖα προκαλοῦσαν τὴν ἀρρώστια. Καὶ ὁμως ὁ Freud γρήγορα ἐγκατέλειπε τὴ μέθοδον αὐτὴν, καὶ διότι ἦταν πολὺ κουραστικὴ ἢ προσπάθεια νὰ διεισδύσῃ στὸ ἐσωτερικόν τῶν ἀσθενῶν, νὰ τοὺς παροτρύνῃ νὰ θυμηθοῦν κάτι, καὶ διότι ὠδηγοῦσε σὲ ἀποτελέσματα μερικῆς καὶ ὄχι ὀλοκληρωτικῆς σημασίας. Ὁμως ἡ μέθοδος αὐτὴ τὸν ἐδίδαξε κάτι πὸν εἶχε μεγάλη σημασία γιὰ ὅλη τὴν περαιτέρω προσπάθειαν καὶ τοῦτο ἦταν ἡ παρατήρησιν πὸν ἔκανε, ὅτι ὅλοι οἱ ἀσθενεῖς, ἄλλος περισσότερον καὶ ἄλλος ὀλιγότερον, ἔδειχναν ἀντίστασιν, δὲν ἤθελαν δηλαδὴ νὰ θυμηθοῦν ποῖα ἦταν τὰ αἰτία τῆς ἀρρώστιας των, ποιεῖς ἐντυπώσεις καὶ ποῖα βιώματα τοὺς ὠδήγησαν σὴν κατάστασιν πὸν εὐρίσκονται. Ἀπὸ τὴν ἀντί-

σταση αυτή των ασθενῶν ὁ Freud ἔβγαλε τὸ σημαντικό συμπέρασμα ὅτι εἶναι ἡ ἴδια δύναμη ἐκείνη ἢ ὁποία κρύβεται μέσα στὴν ἀντίσταση καὶ ἡ ὁποία ἄλλοτε ὠδήγησε τὸν ἀσθενῆ νὰ ἀποδιώξῃ ἀπὸ τὴ συνείδησή του τὰ δυσάρεστα βιώματα ποὺ τὸν βασάνιζαν. Ἔτσι κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διαδικασία, ἡ ὁποία συντελεῖται γιὰ νὰ καταλήξῃ ὁ ἄνθρωπος σὲ μία νεύρωση ἢ σὲ μία ψυχικῶς αἰτιοκρατούμενη ἀσθένεια, εἶναι δυναμικὴ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι κατὰ τὴ διαδικασία αὐτὴ γίνεται μία πάλη μεταξὺ ψυχικῶν δυνάμεων. Τὸ περαιτέρω συμπέρασμα του ἦταν ὅτι μία νευρωτικὴ λήθη εἶναι μία ἐνεργητικὴ διαδικασία, δηλαδή μία διαδικασία ἢ ὁποία ἀπαιτεῖ συνεχῶς μία ἐνεργὸ δύναμη γιὰ νὰ διατηρῆται. Αὐτὴν τὴν ἐνεργητικὴ λήθη τὴν ὠνόμασε ὁ Freud ἔξωση ἢ ἐξώθηση ἢ τέλος, ὅπως κακῶς ἔχομε συνηθίσῃ νὰ λέμε, ἄποση. Ἡ ἔξωση αὐτὴ τοῦ βιώματος ποὺ περιέχεται μέσα στὴ νευρωτικὴ λήθη εἶναι κατὰ τὸν Freud ἀποτελεσμα μιᾶς πάλης, ἢ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ λήξῃ μὲ ὁμαλὸ τρόπο, δηλαδή μὲ συνειδητὴ ἀπόφαση τοῦ πάσχοντος. Τὸ ἀποδιωγμένο ἀπὸ τὴ συνείδηση βίωμα, τὸ ἐξωθημένο, διατηρεῖ ὅλη του τὴν ἐνεργὸ δύναμη, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἐπανέλθῃ στὴ συνείδηση, γιὰτὶ στὸ κατώφλι τῆς ἀσκεῖται μία λογοκρισία, ἕνας ἔλεγχος, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἀποδιωγμένο βίωμα, ἔπειτα ἀπὸ μία λοξοδρομία ποὺ διανύει, ἐμφανίζεται ὡς κατάσταση νευρωτικὴ. Τὰ νευρωτικὰ λοιπὸν συμπτώματα πηγάζουν ἀπὸ μία πάλη μεταξὺ τοῦ ἀποδιωγμένου βιώματος καὶ τῆς δυνάμεως ἢ ὁποία τὸ ἀποδιώχνει, τὸ ἀπωθεῖ. Ἡ θεωρία αὐτὴ τῆς ἀπωθήσεως ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς διδασκαλίας τοῦ Freud. Στὸ ἐρώτημα : γιὰτὶ ὁ νευρωτικὸς ἔχει λησμονήσει τὰ σπουδαιότερα βιώματα, δηλαδή τὰ αἷτια τῆς ἀσθενείας του, ἢ ἀπάντηση ποὺ δίδεται τώρα εἶναι ὅτι τὰ λησμονημένα βιώματα ἦταν βασανιστικά, τυραννικά ἢ καὶ ἀγωνιώδη γιὰ τὴν προσωπικότητα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἢ προσωπικότητος τὰ ἔδιωξε ἀπὸ μέσα της καὶ ἔτσι τὸ Ἔγὼ μετέπεσε στὴ λήθη. Μὲ τὴ διαδικασία ὅμως αὐτὴ μετέβαλε τὰ βιώματα ἀπὸ ἄκρως συνειδητὰ σὲ μὴ συνειδητά. Ὅμως ὁ σκοπὸς τώρα τῆς θεραπευτικῆς διαδικασίας δὲν εἶναι νὰ ἀποδεσμεύσῃ ἢ νὰ ἀποφυλακίσῃ ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ θάλαμο τῆς συνειδήσεως ὠρισμένα συναισθήματα συμπιεσμένα, ἀλλὰ νὰ διαλύσῃ τὴ νοσογόνου ἀπόθεση καὶ τὴ θέση της νὰ τὴν καταλάβῃ συνειδητὴ ἀπόφαση, δηλαδή τώρα καλεῖται ἢ βούληση καὶ ἢ νόηση τοῦ ἀσθενοῦς νὰ δράσουν παράλληλα ἢ μία μὲ τὴν ἄλλη. Αὐτὴ τὴ διαδικασία ὁ Freud τὴν ὠνόμασε ψυχανάλυση καὶ ἔτσι ἐγκατέλειψε πιά τὸν ἀρχικὸ ὄρο τοῦ Breuer, τὴν κάθαρση.

Νόηση καὶ βούληση τοῦ ἀσθενοῦς καλοῦνται τώρα ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση νὰ δράσουν παράλληλα ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γι' αὐτὸ ἡ βασικὴ ἀρχὴ τῆς ψυχαναλυτικῆς θεωρίας καὶ μεθόδου τοῦ Freud εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἐλευθέρων συνειρημῶν τῶν

παραστάσεων. Ἴδού πῶς ὁ ἴδιος ὁ Freud περιγράφει τὴ μέθοδό του : Καλοῦμε τὸν ἄρρωστο νὰ θέσῃ τὸν ἑαυτό του σὲ μιὰ κατάσταση αὐτοπαρατηρήσεως καὶ χωρὶς μεγάλη νοητικὴ προσπάθεια νὰ ἀνακοινώσῃ ὅλα τὰ ἐσωτερικά του βιώματα τῆς στιγμῆς ἐκείνης, δηλαδὴ συναισθήματα, σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις μὲ τὴ σειρὰ ἀκριβῶς πὸν τοῦ ἔρχονται. Τὸ κυριώτερο ὅμως ἐδῶ εἶναι νὰ τὸν καταστήσωμε κατηγορηματικῶς προσεκτικό, νὰ μὴ δειλιάξῃ μπροστὰ στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο γεγονός πὸν τοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ του νὰ τὸ πῆ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δυσάρεστο ἢ ἀδιάκριτο ἢ ἀσήμαντο ὡς πρὸς τὸ ζητούμενο ἢ ἀκόμα καὶ ὅλως διόλου ἀνόητο. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ ἀσθενὴς πρέπει νὰ γυμνωθῇ ψυχικῶς, νὰ παρουσιάσῃ τὴ συγκεκριμένη κατάσταση πὸν ζεῖ καὶ παρατηρεῖ τὴ στιγμὴ ἐκείνη σὲ ὅλη τῆς τὴ γυμνότητα. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖο, διότι, ἂν ὁ ἀσθενὴς δειλιάσῃ, εἴτε γιατί ἢ ἀνακοίνωσῃ πὸν καλεῖται νὰ κάμῃ ἀντίκειται στὸν τρόπο τοῦ φέρεσθαι εἴτε γιατί τοῦ εἶναι ἄκρως δυσάρεστο εἴτε γιὰ ὅποιονδήποτε ἄλλο λόγο, τότε τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ σκέψῃ τοῦ ἀσθενοῦς προσδιορίζεται, δεσμεύεται ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἀποδιωγμένο, ἐξωθημένο βίωμα. Αὐτὸ βεβαίως δὲν τὸ γνωρίζει ὁ ἀναλυόμενος οὔτε μπορεῖ τὴ στιγμὴ ἐκείνη νὰ τὸ συνειδητοποιήσῃ. Ὁ ἀναλυτὴς ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ διαγνώσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴ σχέση πὸν ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο πραγμάτων, δηλαδὴ τῆς ἀναστολῆς πὸν αἰσθάνεται ὁ ἀναλυόμενος νὰ ἀνακοινώσῃ κάτι καὶ τοῦ ἀπωθημένου. Ὁ ἀναλυτὴς μάλιστα — ἐδῶ ἔγκνεται ὅλη του ἡ πείρα καὶ ἡ τέχνη — μπορεῖ, ὅταν διαπιστώσῃ τὴ σχέση αὐτή, νὰ πείσῃ καὶ τὸν ἄρρωστο νὰ τὴ δεχθῇ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἄρρωστος νὰ παρατήσῃ τὴν ἀντίστασή του καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸ ἀπωθημένο νὰ εἰσέλθῃ ἢ μᾶλλον νὰ ἐπανέλθῃ στὴ συνειδησή του. Ἀρχικῶς λοιπὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Freud ἦταν τοῦτο : Νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἀνακατασκευάσῃ τὴν πάλῃ, ἢ ὅποια γεννάει τὴν ἀρρώστια, μὲ τὴ χρησιμοποίησιν τῶν ἐλευθέρων συνειρμῶν τῶν παραστάσεων τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὴ σχετικὴν ἐρμηνεία των. Ἡ μέθοδος αὐτὴ στηρίζεται σημαντικῶς στὴ διανοητικὴ προσέγγισιν τοῦ λησμονημένου παρελθόντος τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀργότερα ὅμως ἡ ἀνάλυσιν τοῦ Freud ἐστράφη κυριώτατα στὰ διάφορα εἶδη ἀντιστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς, τὰ ὅποια στὴν ἀρχὴ δὲν εἶναι συνειδητὰ στὸν ἀσθενῆ. Ὅμως γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς βαθύτερα τὴ θεωρίαν τοῦ Freud εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ψυχαναλυτικὴ ἐρμηνείαν τῶν ὄνειρων καὶ μὲ τὴ μετάδοσιν.

Ὁ Freud παρατήρησε ὅτι κατὰ τὴν ψυχαναλυτικὴν συναναστροφὴν τοῦ μὲ τοὺς ἀσθενεῖς οἱ ἴδιοι ἀνακοίνωναν ὠρισμένα ὄνειρα, τὰ ὅποια τοὺς ἔκαναν ἐντύπωση. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Freud καὶ διεπίστωσε ὅτι οἱ ιδέες πὸν εἶχαν οἱ ἀσθενεῖς του ἐν σχέσει μὲ τὰ ὄνειρά των εἶχαν κάποια σημασίαν. Μὲ μεγάλη ὑπομονὴ ὁ Freud συνέλεξε τοὺς συνειρμούς μὲ τὰ διάφορα μέρη ἐνός ὄνει-

ρου και διεπίστωσε ότι οι συνειρμοί αυτοί συνάπτονται με ώρισμένα βιώματα και ώρισμένες σκέψεις που αποτελούσαν όλα μαζί ένα σύστημα σχέσεων. Δηλαδή το εύρημα του Freud ήταν εδώ το ακόλουθο: "Όταν οι εικόνες ενός όνειρου συνδυάζονται με τους συνειρμούς που προκαλούν, τότε χάνεται το τυχαίο και άνοητο στοιχείο του όνειρου και είναι δυνατόν να δοθεί στο όνειρο μια λογική ερμηνεία. Πίσω από τα όλοφάνερα περιεχόμενα του όνειρου υπάρχουν οι συγκεκαλυμμένες σκέψεις. Αυτές οι συγκεκαλυμμένες σκέψεις εκφράζουν την εκπλήρωση μιας επιθυμίας. Η επιθυμία, ή οποία αποτελεί την κινούσα αιτία των όνειρων, την κινητήρια δύναμη, στα μικρά παιδιά εμφανίζεται άσυνκάλυπτη κατά τα όνειρά τους. Τα συνήθη όμως όνειρα των ώριμων ανθρώπων περιέχουν επιθυμίες μη συνειδητές, οι οποίες εμφανίζονται συγκεκαλυμμένες ή και παραμορφωμένες. Ο Freud ονομάζει την διαδικασία της μεταμορφώσεως των συγκεκαλυμμένων σκέψεων σε όλοφάνερο περιεχόμενο του όνειρου *εργασία του όνειρου*. Από τη μελέτη της εργασίας αυτής του όνειρου ο Freud κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αποκτά κανείς σημαντική γνώση των χαρακτηριστικών της μη συνειδητής ψυχικής ζωής, δηλαδή του ύποσυνειδήτου. Ο ίδιος βέβαια πίστευε ότι η σπουδή αυτή είναι η κυριότερη πηγή της σχετικής γνώσεως.

Εδώ όμως αρχίζει ο λαβύρινθος της θεωρίας του Freud, όπου τα ίχνη της αλήθειας, και αν υπάρχουν, είναι τόσο δυσδιάκριτα και επιδέχονται τόση ποικίλη ερμηνεία, ώστε αμφιβάλλει κανείς, αν εξακολουθή να πατάει σε σταθερό επιστημονικό έδαφος. Ο Freud παραδέχεται ότι τα όνειρα παρουσιάζουν πράγματα και καταστάσεις με διάφορα σύμβολα, που τη σημασία τους δε τη γνωρίζει αυτός που έχει τα όνειρα. Με ένα ανερεμίνευτο λογικώς και κριτικώς ανεξήγητο άλμα ο Freud μεταφέρει το συμβολισμό από τον κόσμο της έρρηγόρσεως και στον κόσμο των όνειρων. Και τώρα αρχίζει η ερμηνεία των διαφόρων συμβόλων που χρησιμοποιούμε μέσα στα όνειρά μας. Έτσι λ.χ. τα γεννητικά όργανα του άνδρος συμβολίζονται στα όνειρα από σπαθιά, έγχειρίδια, περίστροφα κ.λ.π., ενώ τα γεννητικά όργανα της γυναίκας συμβολίζονται με κουτιά, κιβώτια κ.λ.π. Όλα αυτά βεβαίως φαίνονται πιθανά και πάντως ανταποκρίνονται στην όνειροκριτική διάθεση και περιέργεια του ανθρώπου και μάλιστα του άπλοϊκού. Ο ισχυρισμός ότι υπάρχουν ανάλογα σύμβολα που παρουσιάζονται στα όνειρα, στη γλώσσα, στη Μυθολογία και στη Λαογραφία είναι βεβαίως αληθινός, αλλά σε όλους αυτούς τους τομείς ο συμβολισμός είναι συνειδητός. Στα όνειρα όμως είναι τόλμημα να μεταφέρει κανείς το συμβολισμό, όσο και αν ο συμβολισμός είναι από τα βασικότερα φαινόμενα της ψυχικής ζωής του ανθρώπου. Αν όμως η ερμηνεία των συμβόλων της συνειδητής ζωής του ανθρώπου είναι τόσον δύσκολη και τόσον πολυσήμαντη, όπως

φαίνεται τούτο από τή μελέτη τοῦ οἰκειοτάτου συμβόλου πού χειρίζεται ὁ ἄνθρωπος στη ζωή του, δηλαδή τῆς γλώσσας, ἐρωτᾶται τί ἀξία μπορεῖ νά ἔχη ἡ ἐρμηνεία τῶν συμβόλων πού παρουσιάζονται στά ὄνειρα, ὅταν μάλιστα δέν εἶναι δυνατόν νά διαπιστωθῇ ὅτι πράγματι ἔχομε καί στόν κόσμον τῶν ὀνείρων σύμβολα καί ἐννοούμενα, γιατί, ὅπου ἔχομε σύμβολα ἔχομε καί ἐννοούμενα. "Ὅλα αὐτά εἶναι σκέψεις μιᾶς κριτικῆς συμπεριφορᾶς, πρὸς τὸ τμήμα τοῦτο τῆς θεωρίας τοῦ Freud, μιᾶς κριτικῆς συμπεριφορᾶς ἢ ὁποία δίχως νά θέλῃ νά ἀποκλείσῃ α priori τὴν ὑπαρξή συμβόλων στά ὄνειρα, πάντως ἐπισημαίνει τὸ ἄλλα πού γίνεται δίχως νά ὑπάρχῃ λογική γέφυρα νά τὸ αἰτιολογήσῃ.

Ἐποσδήποτε ἡ ἐρμηνεία τῶν ὀνείρων ἀποτελεῖ βασικὸ κεφάλαιο τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου τοῦ Freud. Θὰ ἔλεγε μάλιστα κανεὶς ὅτι αὐτὴ ἔγινε ὁ κύριος δρόμος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς τὸ μὴ συνειδητό, πρὸς τὸ ἀσυνείδητο. Ἐχρησιμοποιήθη δὲ ἡ ἐρμηνεία τῶν ὀνείρων κυρίως τόσον γιὰ τὴν ἀνάμνηση τῆς λησμονημένης ζωῆς, τῶν βιωμάτων καί καταστάσεων τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅσον καί γιὰ τὴν ἀνάπλαση, ἀνακατασκευή τῆς ψυχικῆς ζωῆς τῆς προϊστορικῆς περιόδου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ἔννοια τοῦ μὴ συνειδητοῦ προσέλαβε ἔτσι εὐρύτερη σημασία, δηλαδή περιέλαβε ὄχι μόνο τὰ ἀπολιθωμένα βιώματα τοῦ νευρωτικοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα κρύπτονται πίσω ἀπὸ τὰ νευρωτικὰ συμπτώματα, ἀλλὰ καί τὰ παρωχημένα βιώματα γενικῶς τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦτο διότι ἔγινε ἐξ ἀρχῆς δεκτὸν ἀπὸ τὴν ψυχαναλυτικὴν μέθοδον ὅτι γενικῶς μέσα στά ὄνειρα παρουσιάζεται ὁ μηχανισμὸς τῆς ψυχικῆς ζωῆς τόσον τοῦ ἀσθενοῦς, ὅσον καί τοῦ ὑγινοῦς ἀνθρώπου καί τόσον τοῦ πολιτισμένου, ὅσον καί τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου. Ὁ Freud μάλιστα θεωρεῖ τὴν μεθόδον αὐτὴν τῆς ἐρμηνείας τῶν ὀνείρων τόσον σημαντικὴν, ὅσον ἦτο τὸ ἐπίτευγμα τοῦ Κοπερνίκου ἢ τοῦ Δαρβίνου. Τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου ἀποστέρησε τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ἰδιαίτην θέσιν πού εἶχε νά θεωρῆται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὡς τὸ κέντρο τοῦ σύμπαντος. Ὁ Δαρβίνος ἐξ ἄλλου μὲ τὴν θεωρίαν του μετέβαλε τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ κορωνίδα τῆς Δημιουργίας σὲ ἓνα μέρος μιᾶς ἐξελικτικῆς σειρᾶς τῆς ζωῆς. Τὴν τρίτην ὅμως καί πιὸ αἰσθητὴν προσβολήν, ἔτσι λέει ὁ Freud, μέλλει νά πάθῃ ἡ μεγαλομανία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν ἔρευνα τῆς ἐποχῆς, ἢ ὁποία θὰ δείξῃ στὸ Ἐγὼ ὅτι δέν εἶναι κύριος τοῦ οἴκου του, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένο νά συλλέξῃ πληροφορίας γιὰ τὰ τοῦ οἴκου του ἀπὸ τὸ μὴ συνειδητό μέρος τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Ἡ δήλωση αὐτὴ τοῦ Freud ἀποτελεῖ καυστικὴ αἰχμὴ κατὰ τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τόσα ἀθάνατα ἔργα σὲ ὅλα τὰ πεδία τῆς Τέχνης, τῆς Θρησκείας, τῆς Ἐπιστήμης καί τῆς Φιλοσοφίας, δίχως νά ἔχη ψυχανάλυσῃ τὰ ὄνειρά του. Ὑπάρχει μιὰ ἀναλογία ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ μεταξὺ τοῦ Freud καί τοῦ Marx. Καὶ ὁ Marx, ὅπως καί ὁ Freud, ἐκούσια ἢ ἀκού-

σια, αλλά μάλλον έκούσια, και μάλιστα με έμπάθεια, εξήγησε να μειώσει τα τεράστια έπιτεύγματα του ανθρώπινου πνεύματος και έμμεσα το επέτυχε τουλάχιστον στα άφελή πλήθη, για να δώσει στη θεωρία του την πρώτη θέση μέσα στην ιστορία. Το άλλο κοινό σημείο μεταξύ των δύο αυτών ανθρώπων είναι ότι οι θεωρίες τους δέν έχουν δημιουργικό χαρακτήρα. 'Η 'Επιστήμη και ή Τέχνη, το Δίκαιον και ή Φιλοσοφία, όπου ό άνθρωπος είναι πράγματι δημιουργικός, έγιναν χωρίς τη θεωρία του Marx και χωρίς τη θεωρία του Freud.

'Ως προς δέ το αποτέλεσμα τόσον ή μία θεωρία, όσον και ή άλλη υπήρξαν περισσότερο διαλυτικές, παρά συνθετικές στη ζωή του ανθρώπου. "Όταν κάποτε θά σταματήσει ή κατεδάφιση των αξιών της ζωής, ή όποία κακώς ή καλώς συντελείται έν όνόματι των δύο αυτών δογμάτων στον ψυχικό και κοινωνικό τομέα της ζωής του ανθρώπου, ή 'Ιστορία θά γράψη ό,τι πρέπει ως άδέκαστος κριτής.

'Αλλά ως επανέλθωμεν στην Ψυχολογία του Βάθους, ή όποία εύκολα μεταβάλλεται σε Ψυχολογία του Χάους. Κατά τον Freud ή ανάλυση των όνειρων αποτελεί τη βάση για μιá Ψυχολογία του Βάθους. "Έτσι ή ψυχανάλυση απέκτησε διπλή σημασία: Δέν είναι μόνον μιá μέθοδος θεραπείας των νευρώσεων, αλλά είναι συνάμα και μιá καινούργια Ψυχολογία. Οί φανατικοί μάλιστα όπαδοί της διεκδικούν για την Ψυχολογία αυτή όλο τον χώρο της Γενικής Ψυχολογίας. 'Υπάρχει εδώ τόση έμπάθεια, όπως και στο Μαρξισμό, ώστε έμποδίζει τους ανθρώπους να ιδούν τη σχετικότητα της συμβολής τόσον του Freud, όσον και του Marx. Πάντως ό Freud είχε συνείδηση των όρίων της ψυχαναλυτικής μεθόδου και κατ' ούσίαν ούδέποτε ό ίδιος άφησε το έδαφος το σταθερό της Ψυχολογίας που λέγεται αυτοπαρατήρηση. Το δεύτερο κεφάλαιο, εκτός από την έρμηνεία των όνειρων, της Ψυχαναλυτικής μεθόδου είναι αυτό που όνομάζεται μετάδοση. Και ή μετάδοση είναι εύρημα του Freud. Τί σημαίνει όμως μετάδοση; 'Ο Freud παρατήρησε ότι κατά την ψυχαναλυτική διαδικασία, ή όποία διαρκεί αρκετό χρονικό διάστημα, αρχίζει ό άσθενής με τις έντυλώσεις, με τα όνειρά του, να ασχολήται με το πρόσωπο του ψυχαναλυτού. Τουτό βεβαίως κατ' αρχήν δέν φαίνεται να έχη τόση σημασία, γιατί είναι γνωστό ότι και στη γενική ιατρική οι άσθενείς ασχολούνται με τον ιατρό τους και συχνά ό ιατρός γίνεται για έναν άσθενή, έφ' όσον μάλιστα έπιτυγχάνει ή θεραπεία, ένα ίνδαλμα. 'Η παρατήρηση όμως του Freud προχωρεί πέρα από το σύνηθες αυτό γεγονός και έχει πράγματι κάτι το ιδιότυπο. 'Ο Freud παρατήρησε ότι οι αντιδράσεις του αναλυμένου έχουν σχετικώς ανεξάρτητο χαρακτήρα από τις προσωπικές ιδιότητες του αναλυτού, και ότι το σημαντικότερο εδώ είναι ή ψυχαναλυτική κατάσταση ή ίδια. 'Εκτός αυτού όμως — και τουτό έχει σημασία — ό Freud παρατήρησε ότι: τα συναισθήματα και τα φαντασιώματα του άσθενούς προς

τὸν ψυχαναλυτὴ του προσλαμβάνουν σιγὰ - σιγὰ πρωτόγονο καὶ παιδικὸ χαρακτῆρα. Ἔτσι ὁ ψυχαναλυτὴς στὰ ὄνειρα τοῦ ἀναλυομένου ταυτίζεται μὲ πρόσωπα γνωστὰ σ' αὐτὸν καὶ προπαντὸς ταυτίζεται μὲ πρόσωπα τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ μὲ τοὺς γονεῖς τοῦ ἀναλυομένου. Ἐπίσης συμβαίνει ὥστε στὶς ἀντιδράσεις του ὁ ἀναλυόμενος νὰ συνδέη ἀγαμνήσεις τῆς παιδικῆς του ζωῆς μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀναλυτοῦ.

Τὸ γεγονός τοῦτο σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν μετάδοσιν ἀντικατοπτρίζονται ὡς πραγματικὰ βιώματα ἀντιθέσεις καὶ συναισθηματικὲς ἀντιδράσεις τοῦ ἀσθενοῦς κατὰ τὴν προηγουμένη ζωὴ του. Στὰ βιώματα αὐτὰ ὁ ψυχαναλυτὴς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγαπηθῆ ἀπὸ τὸν ἀναλυόμενον, ὅμως εἶναι καὶ δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀντικείμενον μίσους καὶ ἄλλων ἀντιπαθητικῶν ἀντιδράσεων. Ὁ Freud περιγράφει τὸ γεγονός τοῦτο ὡς ἐξῆς: Ὁ ἀσθενής, ὡσὰν νὰ εἶναι ἐρωτευμένος μὲ τὸν ἀναλυτὴ του, ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη του βιώματα τὰ ὁποῖα κάποτε ἐξῆσε. Ὁ ἀσθενής μεταφέρει στὸν ἀναλυτὴ του ψυχικὰς καταστάσεις ποὺ εἶναι μέσα του ἔτοιμες καὶ συνδέονται ἐσωτερικῶς μὲ τὴ δημιουργία τῆς νευρώσεώς του. Ἐπίσης ὁ ψυχαναλυτὴς βλέπει τὸν ἀσθενῆ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς νὰ ἀντιδρᾷ ἀναδρομικῶς, δηλαδὴ νὰ ἀναφέρεται στὴν ἐποχὴ ποὺ ἔπαθε τὴ νεύρωση. Καὶ τὸ κυριώτερον εἶναι ὅτι ὁ ἀναλυόμενος μὲ τὴ συμπεριφορὰ του πρὸς τὸν ἀναλυτὴ του δείχνει ὅτι θὰ ἤθελε νὰ ζήσῃ ξανά ἐκεῖνο ποὺ τοῦ συνέβη σὲ κείνη τὴ λησμονημένη περίοδο τῆς ζωῆς του. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ ἀσθενής δείχνει, ἀναπλάθει τὴν πορεία τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, ὡσὰν νὰ συνέβαινε τώρα, ἀντὶ νὰ τὴ θυμηθῆ. Ἄν ὁ ψυχαναλυτὴς καταλάβῃ τὴν προσπάθειαν αὐτὴ τοῦ ἀσθενοῦς νὰ τοῦ μεταδώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν του ζωὴν καὶ ἂν ἔχῃ μεγάλη ὑπομονή, καρτερία καὶ ἀταπάρρησιν, προπαντὸς ὅμως ἀγάπην πρὸς τὸν πάσχοντα, τότε ὁ ἀσθενής θὰ γίνῃ κύριος τῶν συναισθημάτων του, ἐνῶ πρὶν ἄνοιγε πόλεμον ἐναντίον των, γιατί τὸν παρακινούσε σ' αὐτὸ ἢ ἀπάθησιν. Ἀπὸ τὴ διαδικασίαν αὐτῆς τῆς μεταδόσεως ὁ ψυχαναλυτὴς μπορεῖ νὰ εὔρη τρόπον νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ ἀντιστρέψῃ τὴν διαδικασίαν αὐτὴν πρὸς τὸ παρελθὸν τοῦ ἀσθενοῦς, ὁπότε θὰ φανῆ πὸς πραγματικὰ αὐτὸς τὸ ἐξῆσε ἢ καὶ πὸς τὸ διαμόρφωσε μὲ τὴ φαντασίαν του. Ὁ ὅλος χειρισμὸς τῆς διαδικασίας τῆς μεταδόσεως ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Freud τὸν πυρῆνα τῆς Ψυχαναλυτικῆς Μεθόδου.

Ἡ Ψυχαναλυτικὴ Μέθοδος τοῦ Freud ἀναπτύχθη περαιτέρω καὶ ἐξήτησε νὰ ἐρμηνεύσῃ ὄχι μόνον τὶς νευρώσεις, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴ δομὴν τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἴδιος ὁ Freud ἐπρόσεξε ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀναλυτικῆς του ἐργασίας ὅτι γιὰ τὸ σχηματισμὸν, τὴ δημιουργίαν τῶν νευρώσεων συντρέχουν παράγοντες τῆς γενετήσιας ὀρμῆς. Τοῦτο τὸν ὠδήγησε νὰ δώσῃ πρωτεύουσα σημασίαν στὴ γενετήσια ὀρμὴν ὡς πρὸς τὴν ψυχικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Freud εἶναι κατηγορηματικὸς, προσθέτει ὅμως ὅτι δὲν εἶχε ἐξ ἀρχῆς καμμιά προ-

κατάληψη ότι οι νευρώσεις αιτιοκρατούνται από τη γενετήσια όρμη. Κατά την πορεία της αναλυτικής του προσπάθειας διεπίστωνε πάντοτε ότι η γενετήσια όρμη συμμετείχε στη δημιουργία των νευρώσεων, ἐφ' ὅσον οἱ ἐπιθυμίες της εἶχαν καταπιεσθῆ καὶ μάλιστα ὄχι μόνον στὴν ὄριμη ἡλικία, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ στὴν παιδικὴ ζωὴ. Ἡ γενετήσια όρμη κατὰ τὸν Freud δὲν παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐφηβεία, ἀλλὰ εἶναι παρούσα ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού γεννιέται ὁ ἄνθρωπος. Ἡ ἡδονὴ πού συνδέεται μὲ τὴ γενετήσια όρμη ὑπάρχει κατὰ τὸν Freud ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ καὶ κατανέμεται σὲ ὀρισμένες ζῶνες καὶ συνάμα διανύει ὀρισμένα στάδια. Κατὰ τὸ 5ο ἢ τὸ 6ο ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ παρεμβάλλεται μία λαθάνουσα κατάσταση, ὡσπὸν ἡ ἐφηβεία εἰσάγει τὸν ἄνθρωπο στὸ καθαντὸ γενετήσιο στάδιο (*genital*). Ἀρχικὰ ἡ σχετικὴ γενετήσια όρμη τοῦ παιδιοῦ ἀναφέρεται στὸ ἴδιο του τὸ σῶμα. Εἶναι τοῦτο ὁ λεγόμενος αὐτοερωτισμός. Ὅμως γρηγορὰ τὰ ἀντικείμενα ἀλλάζουν. Ἡ σχετικὴ όρμη τοῦ ἀρσενικοῦ παιδιοῦ στρέφεται πρῶτα πρὸς τὴ μητέρα, ἐνῶ ὁ πατέρας γίνεται ἀντικείμενο ζηλοτυπίας, ἡ ὁποία καὶ φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ θέλῃ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα, συνάμα ὁμως δημιουργεῖ μέσα οἷα παιδιὰ συναισθήματα ἐνοχῆς καὶ ἀγωνίας. Ἀνάλογη κατάσταση διαμορφώνεται μεταξὺ τοῦ κοριτσιοῦ καὶ τοῦ πατέρα. Ἐδῶ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας εἶναι ὁ πατέρας, ἐνῶ ἡ μητέρα θεωρεῖται ἀπὸ τὸ κορίτσι τῆς ὡς ἡ ἀνταγωνίστρια.

Τὴν ἐρωτικὴ αὐτὴ ψυχικὴ διάθεση τοῦ παιδιοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς του ὁ Freud τὸ ὠνόμασε Οἰδιπόδειον Σύμπλεγμα, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τραγωδίας τοῦ Οἰδίποδος. Οἱ σχέσεις ὁμως πού συνυφαίνονται μέσα στὸ Οἰδιπόδειο Σύμπλεγμα εἶναι τόσο περίπλοκες, ὥστε δύσκολα ἐξυφαίνονται. Καὶ πρῶτα - πρῶτα τὰ συναισθήματα τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς εἶναι ἀμφίπλευρα, δηλαδὴ εἶναι θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ πρὸς τὸ ἴδιο πρόσωπο. Ἡ μυθοποιία βεβαίως ἐδῶ θριαμβεύει, ἔστω καὶ ὅταν θεωρηθῆ ὡς ψυχολογικὸ γεγονός ἢ ἀπλῆ μορφή τοῦ οἰδιποδείου συμβόλου.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐρωτικῆς όρμῆς ὡς τὸ προστάδιο τὸ καθαντὸ γενετήσιο, δηλαδὴ ὡς τὸ τέλος τῆς ἐφηβείας, γίνεται κατὰ τὸν Freud χωρὶς περιπλοκὲς καὶ ὀλοκληρώνεται. Εἶναι ὁμως δυνατὸν ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ νὰ ἀνακοπῆ καὶ νὰ σταματήσῃ σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ προηγούμενα στάδια, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Freud εἶναι τρία: 1ον) τὸ *orale*, ὅπου τὸ στόμα κυρίως εἶναι πρωτογενῆς ζώνη, 2ον) τὸ *anale*, ὅπου τὸ *Enddarm* εἶναι τὸ κέντρο τῆς ἐρωτικῆς ἱκανοποιήσεως καὶ 3ον) τὸ φαλλικόν, ὅπου τὸ κέντρον εἶναι τὰ γενετήσια ὄργανα. Ἡ ἐρωτικὴ αὐτὴ όρμη εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσῃ στὰ προγενετήσια στάδια. Ἄν τὸ σταμάτημα αὐτὸ ὀριστικοποιηθῆ, τότε εὐκολώτερα ἐπιστρέφει ἡ όρμη σ' ἓνα ἀπὸ τὰ προηγούμενα στάδια. Ἐφ' ὅσον ὁμως ἀργότερα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἀνώτερα στάδια συναντήσῃ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα δὲν

τὴν ἀφήρουν νὰ ἰκανοποιηθῆ. Ἡ ἐνίσχυση τῶν προγενετησίων ὁρμῶν σὲ ἕναν ὄριμον μὲ τὴν ἐπιστροφή σ' αὐτὲς μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ ὠριμένα εἶδη νευρώσεων. Ἄν οἱ προγενετήσιες ὁρμές, δηλαδὴ τὰ στάδια τῆς ἐρωτικῆς ὁρμῆς, τὰ ὁποῖα προηγούνται τῆς καθαρῆς γενετήσιας ὁρμῆς, προβληθοῦν ἐκ νέου, τότε ἡ ἐξέλιξη ὀδηγεῖ στὴ διαστροφή. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἐννοηθοῦν οἱ διατυπώσεις τοῦ Freud ὅτι πρῶτον ἡ νευρώση εἶναι τὸ ἀρνητικὸ τῆς διαστροφῆς καὶ δεύτερον ὅτι τὸ παιδί εἶναι πολύμορφα διάστροφο.

Ὡστε κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ Freud τὸ παιδί ἔχει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμον μιὰ ἐρωτικὴ ὁρμή. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ παιδί δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα τοῦ ὀρίμου νὰ λύσῃ (λογικῶς) διάφορες συγκρούσεις, γι' αὐτὸ ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀπωθήσεως μέσα του τίθεται εὐκολώτερα σὲ κίνηση. Οἱ ἀπωθήσεις αὐτὲς τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας παρουσιάζουν τὰ ἀποτελέσματά τους κατὰ τὴν μεταγενέστερη ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου καὶ ἀποτελοῦν τὴ βάση γιὰ τὶς νευρώσεις. Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ δώσῃ μιὰ γενικὴ διατύπωση, θὰ ἔλεγε ὅτι οἱ νευρώσεις εἶναι ἡ ἔκφραση συγκρούσεων μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ τῶν ἀπωθημένων τάσεων τοῦ ἐρωτικοῦ ἐνστίκτου. Ἡ ἀπώθηση αὐτὴ ὀδηγεῖ σὲ μιὰ ἀνακοπὴ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐρωτικῆς ὁρμῆς, τῆς libido, ὅπως τὴν ὠνόμασε ὁ Freud, καὶ ἡ libido ἀνοίγει τὸ δρόμο τῆς μὲ διάφορες λοξοδρομίες καὶ εἴτε ἐπιστρέφει σὲ προηγούμενα στάδια ἢ ξεσπάει μὲ τὴ μορφή συμπτωμάτων νευρωτικῶν. Τὸ νευρωτικὸ σύμπτωμα εἶναι λοιπὸν κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Freud μία ὑποκατάστατη μορφή ἰκανοποιήσεως τοῦ ἐρωτικοῦ ἐνστίκτου, τὸ ὁποῖον ἔχει παραμορφωθῆ ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς ἀπωθήσεως. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν οὔτε καὶ χρειάζεται νὰ παρακολουθήσωμε ἐδῶ τὴν περιπλοκὴ παραμόρφωση τοῦ ἐρωτικοῦ ἐνστίκτου, ὅπως τὴν ἐκθέτει μὲ λεπτομέρειες ὁ Freud καὶ διότι ὁ ἔλεγχος τῶν ὑποτιθεμένων περιπλοκῶν εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ διότι κατ' οὐσίαν ἐδῶ ἀρχίζει ἡ μυθοποιία τοῦ ψυχαναλυτικοῦ συστήματος.

Ὅπως ἀναφέραμε πρὶν, πολλοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Freud δὲν εἶχαν τὸ κριτικὸ πνεῦμα τοῦ διδασκάλου τους. Ἐτσι μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζουν τὴν ἄποψη τοῦ Freud περὶ νευρώσεων σὲ πολὺ εὐρύτερη κλίμακα. Κατ' αὐτοὺς καὶ ὁ δῆθεν ὑγιὴς ψυχικῶς πάσχει ἀπὸ συγκρούσεις καὶ ἀπὸ ἀπωθήσεις, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ ὀνομάζεται νευρωτικός. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἀπαιτεῖ μία καταπίεση τῶν ὁρμῶν καὶ κάθε βῆμα τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὰ ἔμπροσθ σημαίνει καὶ μία θυσία πρωτόγονης, ὁρμέμφυτης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ τὴν ἔκανε ἡ κοινωνία καὶ εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ τὴν κάνη καὶ τὸ συγκεκριμένο ἄτομο. Ὁ ἄνθρωπος, λέγουν πολλοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Freud, ἔρχεται στὸν κόσμον («ὡς ἕνας μικρὸς ἄγριος»), ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ μόνον τὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς. Ἐτσι ἀρχίζει τὴ ζωὴ του. Ὅμως σιγά-σιγά μαθαίνει νὰ περιορίζῃ τὸν ἐγωισμό του καὶ νὰ συμμορφώνεται πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς

πραγματικότητας. Έτσι ο «άγριος» γίνεται «ήμερος». Η πάλη πού διεξάγεται μεταξύ τῶν καταπιεστικῶν δυνάμεων καὶ τῶν πρωταρχικῶν ὁρμῶν τῆς ζωῆς, δηλαδή ἡ πάλη μεταξύ κοινωνικῆς πραγματικότητος καὶ ἐγωισμοῦ, διαμορφώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ ψυχικὴ ὑγεία ἢ ἡ ψυχικὴ ἀσθένεια, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναλογία τῶν ἀνταγωνιζομένων δυνάμεων. Στὸ σημεῖο ὁμως αὐτὸ ἡ θεωρία δὲν εἶναι συνεπής, διότι, ἂν τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, τότε ποιά ἀπόδειξη ἔχομε ὅτι ἡ θεωρία ἢ ἴδια εἶναι ὑγιής; Εἶναι 50 χρόνια τώρα, ὅταν σὲ μιὰ εἰσήγησή μου σ' ἓνα ἀπὸ τὰ φροντιστήρια τῆς Ψυχολογίας, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῶν σπουδῶν μου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιέννης, εἶπα ὅτι δέχομαι ἐκ τῶν προτέρων ὅλα τὰ συμπεράσματα τῆς θεωρίας αὐτῆς, ἀρκεῖ ἡ θεωρία νὰ ἔχη τὸ θάρρος καὶ τὴ συνέπεια νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ πρῶτα στὸν ἑαυτὸ της, δηλαδή ἐκεῖνοι πού τὴν ἀκολουθοῦν νὰ τὰ ἐφαρμόσουν καὶ στὸν ἑαυτὸ τους καὶ στὴν ἴδια τὴ θεωρία. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι οἱ «ήμεροι» ἔγιναν ἀμέσως ὁμαδικῶς «ἄγριοι» καὶ ἐγὼ ἔμεινα ἀναυδος, παραδομένος στὴ βλοσυρότητα τῶν βλεμμάτων τους. Τὸ ἴδιο ἐπιχείρημα ἰσχύει βεβαίως καὶ γιὰ τὴν θεωρία τοῦ Μάρξ, ἢ ὅποια, ἐνῶ διδάσκει ὅτι ἡ διαλεκτικὴ κίνηση εἶναι ὁ νόμος τῆς ἱστορίας, ἐξαιρεῖ τὸν ἑαυτὸ της ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόμο τῆς ἱστορίας καὶ συνάμα θέτει τὸν ἑαυτὸ της πάντοτε ἔξω ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόμο, σύμφωνα μὲ τὸν ὅποιο καὶ ἡ μαρξικὴ θεωρία πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἓνα στάδιο τὸ ὅποιο θὰ ὑπερβαθῆ ἀπὸ ἓνα ἄλλο ἢ θὰ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ μία ἄλλη ἐρμηνεία τῆς ἱστορικῆς ζωῆς. Ἡ κακὴ τύχη εἶναι ὅτι καὶ ἡ μία θεωρία, δηλαδή ἡ θεωρία τοῦ Freud καὶ ἡ ἄλλη, δηλαδή ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ, ἔγιναν δόγματα καὶ βασανίζουν τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ τὸ μὲν δόγμα τῆς θεωρίας τοῦ Freud μυθοποιεῖ τὰ πράγματα καὶ ἱκανοποιεῖ ἔτσι καὶ τὴ μυθικὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποῖαν ὁμως ἐξ ἄλλου τὸ ἴδιο κατέστρεψε ἢ ἐξεθεμέλιωσε, τὸ ἄλλο ὁμως δόγμα γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα φονεύει τοὺς ἀρνητὲς του, ὅπουδήποτε κατορθώσει νὰ ἀποκτήσῃ πολιτικὴ ἐξουσία, πάντοτε ὁμως διὰ τῆς βίας. Αὐτὴ εἶναι ἢ κακὴ τύχη τῆς ἐποχῆς μας, ὅπου τόσες ἄλλες κοσμογονικὲς πραγματικῶς κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀπρόσιτες στὸ πολὺ καὶ νοῆμον κοινό, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἀπαιτοῦν πολὺ περισσότερη νοημοσύνη καὶ νοητικὴ ἀφαίρεση ἀπὸ ὅση ἀπαιτοῦν ἡ ψυχαναλυτικὴ θεωρία καὶ ἡ Μαρξικὴ θεωρία.

Ὅμως ἡ παρένθεση πρέπει νὰ κλείσῃ καὶ νὰ συμπληρώσωμε ὅσα ἔχομε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν Ψυχολογία τοῦ Βάθους. Ὁ Freud τὸ πρόβλημα τῆς ψυχικῆς ὑγείας καὶ τῆς νευρώσεως τὸ ἀντιμετώπισε μὲ ἓνα εὔρημα, τὸ ὅποιο, δίχως νὰ ἀντίκειται στὴ θεωρία του περὶ τῆς libido, τῆς καταστατικῆς ἐρωτικῆς ὁρμῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐξευγενίζει καὶ τὴν ἐξανθρωπίζει. Τὸ εὔρημα τοῦτο τοῦ Freud λέγεται Sublimierung, δηλαδή ἡ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου νὰ μετατρέπῃ τὴν ἐρωτικὴ ἐνέργεια

καὶ νὰ τῆ χρησιμοποιοῦν γιὰ ἀνώτερους σκοπούς, δηλαδή γιὰ τῆ δημιουργία τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς κοινωνίας, τῆς Τέχνης, τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Θρησκείας καὶ πρέπει ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν, διὰ νὰ εἴμεθα ἐμεῖς τουλάχιστον συνεπείς, καὶ τῆς θεωρίας τοῦ Freud, ἢ ὅποια πρέπει ὀπωσδήποτε καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι μία *Sublimierung*. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴν ὀρθότητα τοῦ ἐννόηματος, πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ ἀνθρωπιστικὴ διάθεση καὶ γενικῶς τάση τοῦ Freud. Τὸ εὔρημα λέγει ὅτι ὅλα τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μετατροπὴ τοῦ ἐρωτικοῦ ἐνστικτοῦ τῆς φυσικῆς ὁρμῆς εἰς πνεῦμα. Λέγει ἀκόμα τὸ εὔρημα τοῦτο ὅτι ἡ ψυχικὴ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰκανότητά του νὰ μετατρέπῃ τὴν πλεονάζουσα μέσα του ἐρωτικὴ ὁρμὴ σὲ πνευματικὴ δημιουργία. Ἐχομε ἐδῶ σαφῆ τὰ ἴχνη τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας περὶ τοῦ ἔρωτος ὡς δημιουργοῦ πνευματικῶν ἀγαθῶν, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ἡ Διοτίμα τοῦ Συμποσίου, ἢ ὅποια εἶναι μεγάλη μυθοποιός, δὲν γνωρίζει τίποτε ἀπὸ τὴ μυθοποιία τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου. Ἐπίσης ὁ ἔρωτος, τὸν ὅποιον διδάσκει ἡ Διοτίμα στὸ Συμπόσιο, δὲν εἶναι μετατροπὴ ζωικῆς ὁρμῆς καὶ ἐνέργειας εἰς πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι πόθος ἀθανασίας καὶ («τόκος ἐν τῷ καλῷ»), τοκετὸς μέσα στὴν ὁμορφιά.

Ἡ νευρωτικὸς κατὰ τὸν Freud ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰ ἀπωθημένα βιώματα νὰ εὔρη τὸ δρόμο τῆς *Sublimierung*, τῆς ἐξιδανικεύσεως καὶ τῆς ἐξαυλώσεως. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχαναλυτικὴ μέθοδος πρέπει νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ παραμερίσῃ, νὰ ἄρῃ τὶς ἀπωθήσεις μέσα του. Ὅμως ὁ σκοπὸς τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου δὲν εἶναι νὰ ὀδηγήσῃ τὸν νευρωτικὸν σὲ ἀπόλυτη ἀχαλινωσίαν ὡς πρὸς τὴν ἰκανοποίησιν τῆς γενετησίας τοῦ ὁρμῆς. Τοῦτο δὲν ἀνταποκρίνεται πάντως στὸ πνεῦμα τοῦ Freud, γιατί, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, ἡ ψυχανάλυσις δὲν ἀποσκοπεῖ στὴν θεραπεία τῆς νευρωτικῆς καταστάσεως μὲ μιὰ ἀχαλίνωτη ἐρωτικὴ ζωὴ. Τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς ἐπιδιώκει ἡ μέθοδος τῆς ψυχανάλυσεως. Δηλαδή μὲ τὴν συνειδητοποίησιν τῶν ἀπωθημένων ἐρωτικῶν ὁρμῶν νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὴν κυριαρχίαν των. Ἡ ψυχανάλυσις θέλει νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸ νευρωτικὸν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἐρωτικῆς τοῦ ὁρμῆς. Ὅτι ὅμως ὁ Freud ὀνομάζει *Sublimierung* ἔχει ὅρια, πρᾶγμα τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι ἓνα μέρος τῶν ἀπωθημένων ἐρωτικῶν ὁρμῶν πρέπει νὰ ἰκανοποιῆται, ἐφ' ὅσον πρόκειται μὲ τὴν θεραπεία νὰ ἀποφευχθοῦν δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Οἱ ἀπαιτήσεις ἄλλωστε τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τόσοσὸν πολλὰ καὶ ἐννοοῦν τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα στὴν νευρωτικὴν κατάστασιν, χωρὶς βέβαια ἢ συσσωρευση αὐτῆ τῶν ἀπωθημένων νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἀπόδοσιν σὲ ἀξίαις τοῦ πολιτισμοῦ.

Πάντως ἀποτελεῖ σχεδὸν δόγμα γιὰ τὸν Freud ὅτι τόσοσὸν γιὰ τὸν ψυχικῶς ἀσθενῆ, ὅσον καὶ γιὰ τὸν ψυχικῶς ὑγιᾶ ἢ κινητήρια δύναμις εἶναι τὸ ἐρωτικὸν ἐνστικτο. Μόνον διαφορὰ βαθμοῦ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο. Καὶ τὸν ὑγιᾶ τὸν διευθύνουν

κατ' οὐσίαν ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰ του οἱ μὴ συνειδητές, ὑποσυνείδητες ὁρμές. Αὐτὲς ἄλλωστε συνάμα προσδιορίζουν τὰ ὄνειρα καὶ τὰ φαντασιώματά μας. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις μας ἐκεῖνες πὸν ὁ Freud τὶς χαρακτηρίζει ὡς ἀποποιήσεις ἢ καὶ συνολικῶς ὡς λήθη. Ἡ συμπεριφορὰ ὄχι μόνο τοῦ νευρωτικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑγιοῦς εἶναι ἀντίδραση διαφορετικῆς μορφῆς πρὸς ἀπωθημένα ὁρμέμφυτα.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ἡ Ψυχολογία τοῦ Βάθους τοῦ Freud θέλει νὰ ἀποκαλύψῃ ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν ὁμορφὴ ἐπιφάνεια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων ὑπάρχει μιὰ ἄγρια πραγματικότης, μιὰ ἀχαλίνωτη διάθεση ἐρωτικῆς δράσεως καὶ μιὰ κτηνώδης βούληση καταστροφῆς. Πιστεύει δὲ ὁ Freud ὅτι ἀποκάλυψε διαφορὸν μηχανισμούς, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος ἀπατᾷ τὸν ἑαυτό του νὰ νομίζῃ ὅτι εἶναι ἐξημερωμένος καὶ πολιτισμένος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ πεποίθησις αὐτῆ καὶ διδασκαλία τοῦ Freud, ἡ ὁποία εἶναι κατάδηλη μέσα σὲ ὅλα του τὰ ἔργα, πρῶτον ἀποχρωμάτισε τὴν ἐσωτερικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὴν ἐκλαϊκευσί της συνετέλεσε, ὥστε νὰ ἐξαγριωθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ μάλιστα ὁ ἡμιμαθής. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, εἴτε εἶναι εἴτε δὲν εἶναι ἀληθῆς ἡ θεωρία τοῦ Freud, ὡς πρὸς τὸ σημεῖο τοῦτο. Φαίνεται μάλιστα ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Freud ὑποψιάστηκε αὐτὸ τὸ γεγονός, γ' αὐτὸ καὶ σὲ ὠρισμένες ἐργασίες του μετὰ τὸ 1920, ὅπως π.χ. στὴν ἐργασία του μὲ τὸν τίτλο «Πέρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς», στὴν ἐργασία του μὲ τὸν τίτλο «Ψυχολογία τῶν μαζῶν καὶ ἀνάλυση τοῦ Ἐγῶ», καὶ τέλος στὴν ἐργασία του μὲ τὸν τίτλο «Τὸ Ἐγῶ καὶ τὸ Ἐκεῖνο» ἐπιχειρεῖ ὁ ἴδιος νὰ δώσῃ νέες λύσεις στὰ εἶδη τῶν ὁρμῶν καὶ στὸν ψυχικὸ μηχανισμό. Προπαντὸς ὅμως στίς ἐργασίες του αὐτὲς εἰδύνη πολὺ τὸ χῶρο τῆς θεωρητικῆς σκέψεως γιὰ τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὸν σχετικισμό ἐκ μέρους τῆς στενῶς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδεικνύει ὅτι εἶχε καὶ ὁ ἴδιος ἐνδοιασμούς ὡς πρὸς τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς μεθόδου του. Κατ' ἀρχὰς ὁ Freud ἐχώρισε τὶς ὁρμές σὲ δύο εἶδη: Α) Ὅρμές γενετήσιες, Β) Ὅρμές ἐγωιστικὲς ἢ αὐτοσυντηρήσεως, καὶ ἐστήριξε τὴν ἀπόθησις στὴν ἀντίθεση τῶν δύο αὐτῶν εἰδῶν ὁρμῶν. Ἀργότερα ὅμως διεπίστωσε ὅτι ὑπάρχουν ψυχικὲς διαταραχές, ὅπου ἡ libido δὲν ἀναφέρεται σὲ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ στὸ ἴδιο τὸ Ἐγῶ. Τὸ φαινόμενο τοῦτο τὸ ὠνόμασε Ναρκισσισμό. Πάντως ὁ ἴδιος παραμέρισε τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τῶν δύο εἰδῶν ὁρμῶν. Στὴ θέση ὅμως τῆς ἀντιθέσεως αὐτῆς ἐτοποθέτησε μιὰ ὀξύτερη ἀντίθεση, τῆς ὁποίας τὸ ἓνα σκέλος εἶναι οἱ ἐρωτικὲς ὁρμές στὴν ἐδρύτερη ἐκτασί των καὶ τὸ ἄλλο σκέλος εἶναι οἱ ἐπιθετικὲς ὁρμές. Οἱ ἐπιθετικὲς ὁρμές ἔχουν ὡς σκοπὸ τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἐρήμωση, πράγματα τὰ ὁποῖα σημαίνουν τὴν ὁρμὴ πρὸς τὸ θάνατο, ἢ ὁποία θέλει νὰ ἀφανίσῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ ὀδη-

γήση σὲ μιὰ ἀνόργανη κατάσταση. Στὴν ἐξειδίκευση καὶ διατύπωση αὐτῆ τῶν σκέψεων του κατέληξε ὁ Freud ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν φαινομένων τοῦ σαδισμού καὶ τοῦ μαζοχισμού. Καὶ ἐδῶ βέβαια τίθεται τὸ ἐρώτημα κυρίως στὴν ἐποχὴ μας, τί εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θεωρίας τοῦ Freud μέσα στὴν ἀναταραχὴ ποὺ ἐπικρατεῖ σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τί εἶναι τυχὸν μόνιμη βαρβαρότητα μέσα στὸν ἄνθρωπο ;

Ἡ ὁρμὴ τοῦ ἔρωτος καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ θανάτου ἀποτελοῦν τελικῶς τὰ στοιχεῖα γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία τῆς ζωῆς κατὰ τὸν Freud. Κατὰ τὴν ἐρμηνεία αὐτῆ, κατὰ τὴν πάλῃ τῶν δύο αὐτῶν ὁρμῶν γεννῶνται τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα τερματίζει πάντοτε ὁ θάνατος. Ἔχομε ἐδῶ μιὰ μεταφυσικὴ τοῦ Freud, ἡ ὁποία μὲ τὸ δογματισμὸ τῆς καὶ τῆ μυθοποιΐα τῆς, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι ἀντίκειται πρὸς τὴ διαύγεια τῆς νοημοσύνης τοῦ Freud. Τοῦτο ὁμως δὲν εἶναι μόνον γνώρισμα ἢ «πάθημα» τοῦ Freud. Καὶ ἄλλοι, γνωστοὶ γιὰ τὴν ὑψηλὴ νοημοσύνη των καὶ τὸν κρυστάλλινον ὀρθολογισμό των, κατέληξαν σὲ μιὰ κακὴ μεταφυσικὴ. Ἡ κακὴ αὐτῆ μεταφυσικὴ τοῦ Freud περιέχει καὶ ἄλλα μυθικὰ ἢ μυθολογικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ τριαδικὸ σχῆμα τοῦ Freud «Τὸ Ἐγώ, τὸ Ὑπὲρ Ἐγώ καὶ τὸ Ἐκεῖνο», γερμανικὰ τὸ Es. Κατὰ τὸν Freud τὸ συνειδητὸ Ἐγώ, τὸ αὐτοσυνειδητὸ Ἐγὼ ἀποτελεῖ ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ, ἐνῶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ τὸ ἀποτελοῦν οἱ ὁρμῆς ποὺ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, κάτω ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τοῦ Ἐγὼ καὶ συνιστοῦν κατ' οὐσίαν τὴν ἀγριότητα, ἡ ὁποία ἐνεδρεύει πάντοτε νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν ἐξουσία τοῦ Ἐγὼ. Τὴν ἀρχικὴ του ἀντίληψη ὁ Freud γιὰ τὴ σχέση μεταξὺ τοῦ συνειδητοῦ καὶ τοῦ μὴ συνειδητοῦ τὴν ἐγκατέλειπε ἀργότερα, καὶ τοῦτο διότι «διεπίστωσε» ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν καμμιά αὐτοκριτικὴ δύναμη καὶ κατ' οὐσίαν δὲν ἔχουν «συνείδηση». Ἡ διαπίστωση αὐτῆ σημαίνει κατὰ τὸν Freud ὅτι δὲν εἶναι μὴ συνειδητὸ μόνον τὸ ἀπωθημένο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον τὸ ἀπωθηθῆναι. Ἔτσι, λέγει ὁ Freud, οἱ ἀπωθήσεις προέρχονται τελικῶς ἀπὸ μιὰ ἀρχὴ ποὺ ἐνυπάρχει μέσα στὸ Ἐγὼ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆ τὴν ὀνομάζει ὁ Freud Ὑπέρ-Ἐγὼ. Ἐμπειρικῶς ὁ Freud ἐζήτησε νὰ στηρίξῃ αὐτὴν τὴν ὑπερξουσία μέσα στὸ Ἐγὼ μὲ τὴν ἀνάλυση τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Οἱ τάσεις τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ ἀναστέλλονται κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἀθθεντία τῶν γονέων, δηλαδὴ ἀπὸ μιὰ ἐξωτερικὴ ἐξουσία ποὺ τοὺς ἐπιβάλλεται. Ἀργότερα ὁμως ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῆ ἐξουσία μεταβάλλεται σὲ ἐσωτερικὴ, δηλαδὴ τὴ θέση, τὴν ἀθθεντία τῶν γονέων τὴν καταλαμβάνει τώρα τὸ Ὑπέρ-Ἐγὼ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἰδανικὸ Ἐγὼ καὶ συνάμα εἶναι καὶ ὁ φορὸς τῆς συνειδήσεως. Αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ Ἐγὼ εἶναι καρπὸς τῶν παιδικῶν παραστάσεων καὶ τοῦ θανατισμοῦ ποὺ ἔχουν τὰ παιδιὰ πρὸς τὴν τελειότητα τῶν γονέων των, τὴν ὁποῖαν τελειότητα κάποτε τὰ παιδιὰ τὴν πιστεύουν. Ἀπὸ ὠρισμένες

ψυχαναλύσεις, όπου κυρίως εκδηλώνεται ζωηρά ή αντίσταση του ψυχαναλυομένου, ο Freud κατέληξε στην πεποίθηση ότι η ενέργεια του Ύπερ-Εγώ δεν είναι συνειδητή. Τοῦτο τὸν ὠδήγησε νὰ διαφοροποιήσῃ τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴ δομὴ καὶ τὸ μηχανισμὸ τῆς ψυχικῆς ζωῆς. Τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τοῦ συνειδητοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ μὴ συνειδητοῦ τὴν παραμέρισε ὁ Freud, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ τελευταῖα του ἔργα. Ὁ ψυχικὸς μηχανισμὸς καὶ ἡ δομὴ τοῦ ψυχικοῦ βίου ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ τριαδικὸ σχῆμα : Ἐγώ, Ὑπέρ-Ἐγώ καὶ Ἐκεῖνο. Τὸ Ἐκεῖνο, δηλαδὴ τὸ οὐδέτερο, γιὰ αὐτὴ τὴν ἔννοια ἔχει ὁ ὅρος αὐτός, δηλαδὴ τὸ γερμανικὸ *Es*, εἶναι τὸ σκοτεινὸ, ἀπρόσιτο καὶ ὀμοκρατούμενο μέρος τῆς ψυχῆς. Τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ὑπέρ-Ἐγώ δὲν εἶναι συνειδητὴ μεταβάλλει τώρα τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τοῦ μὴ συνειδητοῦ. Τὸ μὴ συνειδητὸ ἢ τὸ ὑποσυνειδητὸ δὲν εἶναι τώρα μόνον τὸ πρωτόγονο, τὸ ἄγριο καὶ τὸ ἀνήθικο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπέρ-Ἐγώ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἰδανικὸ Ἐγώ. Ἀπ' αὐτὴ τὴ σκέψη κατάγεται ἡ διατύπωση τοῦ Freud ὅτι «ὄχι μόνον τὸ βαθύτατο (δηλαδὴ τὸ κατώτατο), ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώτατο εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι μὴ συνειδητὸ στὸ Ἐγώ». Ἔχομε ἐδῶ μιὰ ἐννοιολογία, ἡ ὁποία συχνὰ μετασχηματίζεται σὲ μιὰ μυθοποιία, ὅπου τὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν διαρρέει καὶ διαφεύγει σὲ εἰκασίες.

Ἡ ψυχαναλυτικὴ λοιπὸν μέθοδος, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἔθεσε ὡς σκοπὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πὸν πάσχουν ψυχικῶς, κατέληξε τώρα μὲ αὐτὴ τὴ μεταφυσικὴ καὶ τὴ μυθοποιία σὲ μιὰ γενικὴ Ψυχολογία τοῦ βάθους, ἡ ὁποία φιλοδοξεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ μὲ τὴ μέθοδόν της ὅλη τὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε ὁ Freud ἔδωκε δείγματα ἐρμηνείας τῆς θρησκείας, τῆς πρωτόγονης ψυχικῆς ζωῆς, τῆς μυθολογίας καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Τὴν ἐρμηνευτικὴ αὐτὴ μέθοδο τοῦ Freud πολλοὶ ὄπαδοί του τὴν ἐφήρμοσαν σὲ πνευματικὰ ἐπιστήμες μὲ ἀρκετὴν ἀσυδοσία καὶ κυρίως σὲ τὴν ἐρμηνεία ποιητικῶν δημιουργιῶν. Ὅμως κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ψυχαναλυτικὴν μέθοδο σὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν Φυσικῶν καὶ τῶν Μαθηματικῶν Ἐπιστημῶν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο βέβαια σημαίνει πάρα πολλά. Προπαντὸς σημαίνει ὅτι ἡ κακὴ μεταφυσικὴ κατασκευὴ καὶ ἡ μυθοποιία στὸ ἔδαφος τῶν Φυσικῶν καὶ τῶν Μαθηματικῶν Ἐπιστημῶν δὲ μπορεῖ νὰ βλαστήσῃ, δίχως νὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ Ἀχιλλεῖος Πτέρνα τῆς θεωρίας. Στὸ ἔδαφος αὐτὸ ὑπάρχει γιὰ τὴ θεωρία τοῦ Freud ἡ ἐπιγραφή : «Ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος».